

Giriş

Müəssisə və təşkilatlarda pul vəsaitləri üzrə əməliyyatların auditinin əsas məqsədi pul vəsaitləri üzrə aparılan əməliyyatların qanunverici və normativ hüquqi aktların tələblərinə uyğun olmasını, bu əməliyyatların təsərrüfat-maliyyə nəticələrinin xeyrinə istifadəsini, müəssisə və təşkilatlarda pul vəsaitlərindən səmərəli istifadə olunmasını qiymətləndirmək, həmçinin pul vəsaitlərinin qeyri-qanuni sərfi və mənimlənməsi hallarını aşkar etməkdən ibarətdir. Pul vəsaitləri üzrə əməliyyatların auditi iki istiqamətdə aparılır: nağd və nağdsız əməliyyatlar. Nağd əməliyyatlar birbaşa kassa vasitəsi ilə hesablaşmalar aparılan əməliyyatlardır. Nağdsız əməliyyatlar dedikdə isə təsərrüfat-maliyyə əməliyyatları üzrə ödəmələrin müvafiq banklar vasitəsilə həyata keçirilməsi başa düşülür.

Pul vəsaitləri üzrə nağd qaydada aparılan əməliyyatların auditi bilavasitə təsərrüfat-maliyyə fəaliyyətində yol verilmiş nöqsanların, mənimlənmə hallarının aşkar edilib qiymətləndirilməsi ilə nəticələnməlidir. Hər bir təsərrüfat əməliyyatının arxasında onun dəyərini ifadə edən pul vəsaiti dayanır.

Bazar iqtisadiyyatı münasibətləri şəraitində nağd və nağdsız pul vəsaitləri üzrə əməliyyatlar müəyyən qədər qeyri-məhdud və liberaldır. Belə olan halda bir tərəfdən əməliyyatların sürətlənməsini təmin etmək məqsədilə, digər tərəfdən isə alqı-satqı əməliyyatlarını asanlaşdırmaq üçün nağd pul əməliyyatlarından əniş

istifadə olunur. Nağd pul əməliyyatlarında mənimsəmə və diəər qeyri-qanuni hallar üçün imkanlar daha çoxdur. Bu, əməliyyatların üzərində nəzarəti müəyyən qədər çətinləşdirir. Ona əyrə də müəssisə və təşkilatların nağd pul əməliyyatlarının auditi qarşısında bir sıra mühüm vəzifələr durur.

Nağd pul vəsaitləri üzrə əməliyyatların auditinin vəzifələri aşağıdakılardır:

- nağd pul vəsaitləri üzrə əməliyyatların qanuniliyinin qiymətləndirilməsi;
- nağd pul vəsaitləri üzrə əməliyyatların vaxtında və düzəün uçota alınmasının vəziyyətinin qiymətləndirilməsi;
- nağd pul vəsaitlərinin hərəkətinin üzərində daxili nəzarətin vəziyyətinin qiymətləndirilməsi;
- nağd pul vəsaitləri üzrə aparılan əməliyyatlara dair maddi-məsul şəxsin hesabatının vəziyyətinin qiymətləndirilməsi;
- nağd pul vəsaitləri üzrə aparılan əməliyyatların ümumi yekun hesabatının vəziyyəti;
- nağd pul vəsaitləri üzrə aparılan əməliyyatlarda yol verilmiş mənimsəmə hallarının mövcudluğu və onların aradan qaldırılması yolları.

1. Pul vəsaitləri və qiymətli kağızlar üzrə əməliyyatların normativ hüquqi bazası

Pul vəsaitləri əməliyyatları və onların uçotu üzrə normativ sənədlərə Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunverici və normativ hüquqi aktları, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının Milli Bankının qərarları, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin təlimatları, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin bu sahədəki tövsiyələri, müəssisə və təşkilatların işləyib hazırladıqları əsasnamələr aiddir. Pul vəsaitləri əməliyyatları dövlətçilik baxımından strateji əhəmiyyətə malik olduğu üçün, onların uçota alınması olduqca ciddi xarakter daşıyır. Ona görə də pul vəsaitləri əməliyyatları və onların uçotu bir neçə nazirlik və baş idarənin normativ sənədlərinə uyğun olaraq